ASPI | Afarand Scholarly Publishing Institute; Turkey
ISSN: 2538-4384; Geographical Researches. 2024;39(3):309-318 10.58209/geores.39.3.309

Role of School Quality in the Sustainability of Rural Population Settlements; in Isfahan County with a Sustainability Approach

ARTICLE INFO

Article Type
Original Research

Authors
Mohammadtaghi R.[1]* *PhD*
Hamidi Toghchi M.[1] *MSc*

How to cite this article
Mohammadtaghi R, Hamidi Toghchi M. Role of School Quality in the Sustainability of Rural Population Settlements; in Isfahan County with a Sustainability Approach. Geographical Researches. 2024;39(3):309-318.

[1]Department of Human Geography, Faculty of Earth Sciences, Shahid Beheshti University, Tehran, Iran

***Correspondence**
Address: Department of Human Geography, Faculty of Earth Sciences, Shahid Beheshti University, University Square, Valenjak, Tehran, Iran. Postal Code: 1983969411
Phone: +98 (21) 29902626
Fax: +98 (21) 29902626
m-razavian@sbu.ac.ir

Article History
Received: June 20, 2024
Accepted: August 11, 2024
ePublished: September 20, 2024

ABSTRACT

Aims The migration of rural populations to urban centers and mega-cities is a hallmark of the modern era, driven by the rapid expansion of urbanization. This phenomenon has not only led to a decline in rural populations but also raised concerns regarding threats to human dignity, challenges to inclusive social integration, and environmental degradation. This study aims to examine the role of school quality in attracting and retaining the rural population.

Methodology This applied research was conducted in Isfahan in 2023. Data collection was performed using both library and field resources, followed by analytical processing through SPSS, structural equation modeling, and Geographic Information System (GIS) tools.

Findings The analysis revealed a significant disparity in satisfaction levels between the residents of Isfahan city and those in its rural surroundings. When exploring the reasons for student family migration, education emerged as the dominant factor, with a correlation coefficient of 0.94, surpassing all other variables. The role of school principals was also identified as crucial, indicating that addressing only the academic needs of students is insufficient to curb migration. Instead, the involvement of motivated and innovative school leaders capable of addressing the holistic educational needs of students is essential.

Conclusion Variables related to education, health, management, and community participation exhibited a random or uneven distribution across the city, lacking a consistent pattern. Among the factors influencing migration, education emerged as the most significant driver, while economic factors demonstrated an inverse relationship, contrary to common assumptions. The economy plays a limited role in motivating migration, with education being the primary motivator for families relocating from rural areas.

Keywords Quality of Education; Sustainability; Migration; Spatial Justice of Education

CITATION LINKS

[Afarakhte *et al.*, 2016] Evaluation of spatial justice in the distribution of rural services ...; [Aghajani & Cheshamlos, 2021] Examining the effect of rural roads expansion on the rural ...; [Ahmadi & Tavakoli, 2014] Analysis of population spatial movements in rural settlements (case study ...; [Babaei *et al.*, 2021] Rural livelihood resilience (case study of villages around Lake ...; [Beach, 2023] Whose justice is this! Capitalism, class and education justice and inclusion in the Nordic ...; [Beach *et al.*, 2018] Educational and spatial justice in rural and urban areas in three Nordic ...; [Dadezadeh *et al.*, 2021] Measuring social justice in the spatial structure of Tabriz metropolis with an emphasis on ...; [Fazelnia, 2013] Explaining the importance, requirements, contexts, obstacles and limitations of extending ...; [Ghasemi, 2016] Clarification of relationship between population and sustainable rural ...; [Gupta, 2015] Modeling regional disparities for a balanced quality of life and apportioning ...; [Hoyle, 2012] Path analysis and structural ...; [Imani & Rahimizad, 2019] Dimensions of space justice effect on quality of ...; [Islam & Mia, 2007] The role of education for rural ...; [Jamini *et al.*, 2017] Measurement of food security and investigation of its challenges in rural areas (case study ...; [Johansson, 2017] "Yes, the power is in the town": An ethnographic study of student participation ...; [Karami & Zand Moghadam, 2017] Evaluation and analysis of the distribution of educational centers in line with spatial ...; [Karimian, 2020] A collection of reports on poverty, inequality and conflict of interests ...; [King, 2020] Central place ...; [Marre *et al.*, 2020] School quality as a tool for attracting ...; [Motiei Langroudi & Shamsaei, 2006] Rural development based on agricultural constancy ...; [Nasiri Zare & Riahi, 2021] Explain the role of spatial factors in establishing the optimal model of rural service centers ...; [Rastgaripour & Mahmoudi, 2020] Study of effective factors on desire of the villagers to different types ...; [Rostaie *et al.*, 2016] A spatial analysis of educational inequalities and its role in urban social sustainability the spatial statistical ...; [Rostamalizadeh, 2019] The role of migrant elites ...; [Saidi, 2023] The principles of rural ...; [Shirazian, 1996] Organizing rural settlements ...; [Shokrgozar, 2005] Development of urban housing ...; [Simelane, 2014] Learner migration and its impact on rural schools: A case study of ...; [UNESCO, 2016] Summary of global monitoring report ...; [Wood, 2023] A review of education differences in urban ...; [Yasuri *et al.*, 2016] Spatial justice of benefiting from facilities and services in rural settlements ...;

Copyright© 2024, the Authors | Publishing Rights, ASPI. This open-access article is published under the terms of the Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License which permits Share (copy and redistribute the material in any medium or format) and Adapt (remix, transform, and build upon the material) under the Attribution-NonCommercial terms.

بررسی نقش کیفیت مدارس در ماندگاری جمعیت سکونتگاه‌های روستایی شهرستان اصفهان با رویکرد پایداری

محمدتقی رضویان* PhD
گروه جغرافیای انسانی، دانشکده علوم زمین، دانشگاه شهید بهشتی، تهران، ایران
مسعود حمیدی طوقچی MSc
گروه جغرافیای انسانی، دانشکده علوم زمین، دانشگاه شهید بهشتی، تهران، ایران

چکیده

اهداف: مهاجرت روستاییان به شهرها و کلانشهرها از پیامد عصر جدید و رشد شتابان شهرنشینی است و آنچه این روند کاهشی جمعیت را با نگرانی بیشتر همراه نموده است، به خطر افتادن کرامت انسانی، ادغام غیرفراگیر اجتماعی و مشکلات زیست‌محیطی است. این پژوهش با هدف بررسی نقش کیفیت مدارس در جذب جمعیت سکونتگاه‌های روستایی شهرستان اصفهان انجام گرفت.

روش‌شناسی: پژوهش حاضر از نوع کاربردی بوده و در سال ۱۴۰۲ انجام شد. این مطالعه با بهره‌گیری از منابع کتابخانه‌ای و میدانی برای جمع‌آوری داده‌ها و سپس SPSS، معادلات ساختاری و GIS برای تحلیل داده‌های گردآوری‌شده انجام شد.

یافته‌ها: سنجش ارتباط رضایتمندی شهر اصفهان با محدوده پیرامونی آن نشان داد که تفاوت معناداری بین این دو منطقه وجود دارد. در بررسی علت مهاجرت خانوارهای دانش‌آموزان عامل آموزش با ۰/۹۴ نسبت به بقیه عوامل از اهمیت بیشتری برخوردار بود. نقش مدیران در مدرسه و در ارتباط با دانش‌آموزان و اولیا بسیار مهم بوده و نشان داد صرف تمرکز روی امور آموزشی دانش‌آموزان نمی‌تواند مانع جابه‌جایی شود، بلکه به مدیران با انگیزه و خلاق برای پاسخ‌گویی به خواسته‌های آموزشی و پرورشی دانش‌آموزان نیاز است.

نتیجه‌گیری: پارامترهای آموزشی، سلامتی، مدیریتی و مشارکت از الگوی تصادفی یا نامنظم برخوردار است و توزیع یکنواختی در سطح شهرستان را نشان نمی‌دهد. در خصوص مهاجرت، سهم عامل آموزش نسبت به بقیه عوامل بیشتر بوده و برخلاف تصور، عامل اقتصادی رابطه معکوسی را با مهاجرت دارد.

کلیدواژگان: کیفیت آموزش، پایداری، مهاجرت، عدالت فضایی آموزش

تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۰۳/۳۱
تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۰۵/۲۱

*نویسنده مسئول: m-razavian@sbu.ac.ir

مقدمه

حرکت به سمت تحقق عدالت اجتماعی نیازمند کاربردی‌کردن رهیافت نظری عدالت اجتماعی است، و بدون آن اثر عدالت کم یا محو خواهد شد. فقدان عدالت در اجتماع، موجب بروز تبعیض، ستم، فساد و عدم وفاق عمومی می‌شود و جامعه به سوی گسست و اضمحلال پیش می‌رود [Fazelnia, 2013]. هر چه میزان تولید کالا و خدمات از سوی یک سکونتگاه برای رفع نیازهای جمعیت خود و سکونتگاه‌های اطراف بیشتر باشد، جایگاه و اهمیت آن سکونتگاه در نظام سلسله‌مراتبی سکونتگاهی نیز بالاتر خواهد بود؛ در واقع تمامی کارکردهای مکان‌های سطوح پایین‌تر در مکان‌های سطوح بالاتر ارایه می‌گردد [King, 2020]. دسترسی کافی به امکانات خدمات عمومی را می‌توان شاخص مهمی برای افزایش ارتقای کیفیت زندگی دانست که یکی از ارکان سیاست‌های عدالت اجتماعی و فضایی به شمار می‌رود. این امر علاوه بر رفع نیاز ساکنین تاثیر عمیقی بر میزان مشارکت آنها در فعالیت‌های فیزیکی و غیرفیزیکی در سطح زمین دارد [Beach *et al.*, 2018; Gupta, 2015]. موضوع مذکور در جامعه روستایی اهمیتی دوچندان می‌یابد، زیرا جامعه روستایی در شرایط کنونی، دوره‌ای از تحولات اجتماعی و فرهنگی را تجربه می‌کند و هر برنامه و سیاست اقتصادی می‌تواند بر شدت، سرعت و جهت این تغییرات اثرگذار باشد [Imani & Rahimizad, 2019]. امروزه در کنار مسایل و مشکلات به وجود آمده در جوامع روستایی مانند نقض حقوق بشر، فساد، سواستفاده از کارگران، تبعیض، در دسترس‌نبودن امکانات آموزشی، کاهش جمعیت، کاهش درآمد، کاهش سطح اشتغال، کاهش تولیدات زراعی، مهاجرت نیروی کار، از کیفیت زندگی به منزله مساله‌ای چالش‌برانگیز و شناخته‌نشده در نواحی روستایی کشورهای توسعه‌یافته و در حال توسعه یاد می‌کنند [Jamini *et al.*, 2017]. از طرفی، روستاها، هرچقدر به مراکز شهری نزدیک‌تر باشند، شهر تاثیرات سوء بیشتری بر ساختار اجتماعی، اقتصادی، نهادی و مدیریتی این روستاها خواهد داشت و باعث نوعی جدایی‌گزینی روستاها از گذشته خود می‌شوند و در واقع با پذیرفتن بسیاری از کارکردهای جدید بسیاری از ارزش‌های آنها نیز تغییر خواهد یافت [Saidi, 2023] و به تبع نابرابری فضایی، نابرابری اجتماعی (حقوق و پایگاه اجتماعی آنها) رخ خواهد داد؛ که بستر مناسبی برای مشکلات و مسایل جوامع روستایی گردیده است و گاهاً به امری غیرقابل حل بدل شده [Rostaie *et al.*, 2016]، و از عواملی مانند سیاست‌های دولت در توزیع منابع، خصوصیات شخصی مانند جنس و سن افراد، سطح آموزش و سطح بهداشت جامعه تاثیر پذیرفته است. نابرابری می‌تواند، در توزیع درآمد، ثروت، مصرف، دستمزد و پس‌انداز افراد جامعه ظاهر شود [Motiei Langroudi & Shamsaei, 2006].

روستاهای ایران به دلیل جریانات سریع شهرنشینی در چندین دهه اخیر، با مشکلاتی چون به‌هم‌ریختگی نظام توزیع خدمات و نارسایی خدمات‌رسانی و مهاجرت‌های فزاینده به شهرها، عدم سرمایه‌گذاری مطلوب، در حال دست و پنجه نرم‌کردن هستند [Karami & Zand Moghadam, 2017; Shirazian, 1996]. با نگاهی گذرا به جامعه روستایی کشور، این نکته قابل درک است که مشکلات نام‌برده منجر به انزواگزینی و محرومیت این مناطق گردیده و این مناطق کم و بیش از نابسامانی‌هایی در زمینه عدالت فضایی رنج می‌برند [Yasuri *et al.*, 2016]. از طرفی دیگر، کم‌توجهی به این مناطق، و کاهش سهم روستاها در توسعه اقتصادی و صنعتی کشور، منجر شده نیروی جوان و مولد، روز به روز به دلیل عدم توان تامین معاش اقتصادی به سمت کلانشهرها و حاشیه‌نشینی با آموزش کم روی بیاورند [Rastgaripour & Mahmoudi, 2020]. شهرستان اصفهان نیز از این قضیه مستثنی نبوده و نابرابری و فقدان تعادل در توزیع امکانات و منابع موجب واگرایی ناحیه‌ای و شکاف توسعه

بین کلانشهر اصفهان و سایر نواحی گردیده است، که تداوم آن هزینه سنگینی را بر جامعه تحمیل کرده و موجب عقب‌ماندگی و کندشدن سرعت رشد جمعیتی در بخش‌های مختلف، انفجار جمعیتی و مشکلات متاثر از آن در شهر اصفهان گردیده است [Afarakhte *et al.*, 2016]. از این رو، برای برنامه‌ریزان و آمایش‌گران منطقه‌ای، بررسی توزیع پایدار تسهیلات عرضه‌شده در مناطق روستایی، تضمین دسترسی کافی و آسان ساکنان این مناطق به تسهیلات و بهبود کیفیت زندگی آنها و جلوگیری از مهاجرت بی‌شمار و تخلیه روستاها، بسیار ضروری است [Dadezadeh *et al.*, 2021]. پژوهش‌های بی‌شماری به مساله پایداری روستا و مساله مهاجرت و راهکارهای جذب جمعیت پرداخته‌اند. *نصیری زارع* و *ریاحی* در پژوهش خود بر این عقیده استوار بودند که یکی از راهکارهای اساسی جذب جمعیت، تامین خدمات و تسهیلات مناسب به منظور بهینه‌سازی بخش تولیدی روستاها است، تا بتواند جمعیت بومی و محلی را در خود نگه دارد [Nasiri Zare & Riahi, 2021]؛ یا *آقاجانی* و *چشمالوس* معتقدند فقر اصلی‌ترین عامل مهاجرتی و دفع جمعیت روستاها است. به عبارتی دیگر، توسعه زیرساخت‌هایی مانند سرمایه‌گذاری‌های بهداشتی و خدمات درمانی، برق‌رسانی، آب‌رسانی و توسعه شبکه‌های آبیاری و زهکشی و احداث راه‌های روستایی و تاسیس مراکز آموزشی در مناطق روستایی سبب بهبود توزیع درآمد و کاهش شاخص فقر می‌شوند [Aghajani & Cheshamlos, 2021]. *بابایی* و همکاران در پژوهش خود، برخورداری از خدمات آموزشی و تفریحی و بهداشتی (اجتماعی-فرهنگی) را به عنوان یکی از دو مولفه‌های بُعد اجتماعی تاثیرگذار بر تاب‌آوری معیشت روستایی دانسته‌اند. از نظر آنها، مدارس به عنوان پایدارترین شکل نهاد آموزش و پرورش، می‌تواند به افزایش جذب جمعیت روستاها کمک نماید. تنوع و تعدد واحدهای آموزشی به طور عام و در مراکز شهری به طور خاص در قالب مدارس دولتی (عادی شاهد، هیات امنایی، استثنایی، نمونه دولتی و استعدادهای درخشان) و غیردولتی تنوعی از واحدهای آموزشی را به وجود آورده که زمینه حق انتخاب را برای خانواده‌ها فراهم و تحریک‌آمیز نموده است. نبود این شرایط در مناطق روستایی به واسطه کمبود منابع منجر به افزایش توجه خانواده‌ها به مدارس شهری برای بهره‌گیری از امکانات آموزشی و پرورشی این‌گونه مدارس شده است، که به نظر می‌رسد، می تواند بر پایداری جمعیت مناطق روستایی تاثیرگذار باشد [Babaei *et al.*, 2021]. مهاجرت روستاییان عمدتاً به قشر جوان با قابلیت بالقوه آموزش‌پذیر و نخبه، منجر به ایجاد اختلالات در وجوه ساختاری جمعیت و حرکات آن گردیده است [Ahmadi & Tavakoli, 2014]، و به تعبیری با پایدارنمودن کیفیت زندگی روستاییان می‌توان به ماندگاری آنها در این فضاها کمک نمود [Motiei Langroudi & Shamsaei, 2006]، و با افزایش پایداری روستایی تمایل به خروج از روستا کم خواهد شد [Ghasemi, 2016].

از نظر پژوهشگران و کارشناسان، یکی از عوامل موثر بر افزایش نابرابری فضایی روستاها، عدم تعادل و توازن در دسترسی به خدمات از جمله آموزش است. به تعبیری دیگر، به دلیل محدودیت دسترسی روستاییان به آموزش باکیفیت، پیامدهای منفی برای این جامعه کهن به بار آمده است. کمبود کارگر ماهر در مقایسه با شهر مانع مهمی در امر توسعه اقتصادی آن است که به دنبال آن به چرخه‌ای از فقر منجر و شکستن آن دشوار گردیده است. اغلب روستاها، فاقد امکانات مناسب آموزشی از جمله مدارس و کتابخانه و سایر امور است و رقابت برای تدریس مشاغل بالا بسیار کم است و گاهی مشاهده می‌شود که معلمان نیز، به نوبه خود به کاهش کیفیت آموزشی کمک می‌کنند و بر آینده شغلی و پیشرفت اقتصادی آنها تاثیر سوئی گذاشته و منجر به ترک روستا و از دست‌دادن جمعیت مولد می‌گردد [Wood, 2023]. ولی متاسفانه آنچه در عصر شهرنشینی امروز دیده می‌شود، مکان‌های گتوریزه‌شده در قالب روستاها است [Beach, 2023]. به نظر می‌رسد، مشکل اصلی عدالت فضایی به تعبیر سوجا این باشد که نابرابری‌ها، اغلب در مکان‌هایی خاصی متمرکز شده‌اند و نه اینکه به طور مساوی در سطح فضای جغرافیایی پراکنده شوند [Beach *et al.*, 2018]. علاوه بر این برخی سیاست‌گذاری‌ها منجر به نادیده‌گرفتن عدالت فضایی آموزش در سطح شهر و روستا گردیده است؛ به طور مثال در ایران، سیاست‌های خصوصی‌سازی در آموزش عمومی و به موازات آن کاهش معنادار (۵۰درصدی) آموزش و پرورش از بودجه عمومی کشور، اصلی‌ترین عامل گسترش نابرابری‌های آموزشی‌اند. بی‌شک، زمانی که تقاضای عمومی برای آموزش باکیفیت برآورده نشود، آموزش به کالایی خصوصی تبدیل می‌شود و آنگاه ثروت افراد و خانواده‌ها، تعیین‌کننده کیفیت آموزش دریافتی آنها خواهد بود و روستاها به دلیل مشکلات بی‌شمار اقتصادی و میزان محرومیت بالاتر روز به روز به حاشیه رانده می‌شوند و جمعیت پویای خود را از دست خواهند داد و به‌تدریج به مکانی متروکه و بی‌روح مبدل می‌گردند [Karimian, 2020].

این در حالی است که اگر به فضاهای آموزشی از جمله مدارس، به عنوان یک زندگی نگریسته شود، می‌توانند ارزش‌های محلی، تاریخ، سنت و خرده فرهنگ‌ها در عصر جهانی‌شده امروزی با بازار کار همسو گردانند و آموزش، می‌تواند به توسعه بازار محلی روستا بینجامد [Johansson, 2017]. دستور کار (SDGS) ۲۰۳۰، آموزش را به عنوان عامل تسهیلگر دستور کار توسعه پایدار قرار داده‌اند و استدلال آنها مبنی بر این مساله است، که آموزش در دستیابی به اهداف ۱۷گانه از جمله کاهش فقر، ریشه‌کنی گرسنگی، بهبود سلامت، برابری و توانمندسازی جنسیتی، کشاورزی پایدار، تعدیل رفتارهای محلی در برابر طبیعت، صنعت‌پذیری پایدار و جوامع تاب‌آور، برابرتر و فراگیرتر کمک شایانی خواهد کرد [UNESCO, 2016]. نظام آموزشی به عنوان یک عامل کلیدی در توسعه سریع در سطوح منطقه‌ای و ملّی در کشورهای در حال توسعه تلقی می‌شود. آموزش هم محصول جامعه و هم ابزار مهمی برای ایجاد تغییرات در جامعه روستایی است. آموزش باید، بر اهداف بلندمدت و کوتاه‌مدت در رشد یک فرد، یک جامعه و ملت به عنوان یک کل متمرکز شود و

مدارس روستایی می‌توانند این فرصت عادلانه را در اختیار زنان قرار دهد، چرا که به تعبیری، اگر یک مرد تحصیل‌کرده باشد، فقط یک نفر تحصیل‌کرده است اما اگر زن روستایی تحصیل کند، کل خانواده تحصیل‌کرده خواهند شد. بنابراین آموزش و پرورش باید در درجه اول در خدمت دموکراسی باشد، تا هم فرد و جامعه را از چالش‌های روستایی محافظت کند و هم امکان مشارکت را در آنها ایجاد نماید [Islam & Mia, 2007]. به عقیده *ماره* و همکاران از فدرال ریچموند ایالات متحده، افزایش کیفیت مدارس دولتی در روستاها، یک استراتژی قابل قبول برای توسعه روستاها و جذب جمعیت برای آنها است. به طوری که اگر امکانات آموزشی بهتری در روستاها فراهم گردد، جوانان تمایل کمتری به جابه‌جایی دارند. چون به عقیده آنها، محل تولد، مکانی برای زندگی باکیفیت، تربیت سالم فرزندان و هم‌جوار با خانواده خواهد بود. وی بیان کرد هرچند، بسیاری از عوامل دافع جمعیت مانند حوادث و مشکلات طبیعی خارج از کنترل سیاست‌گذاران است، اما با افزایش کیفیت مدارس علاوه بر کاهش مهاجرت روستایی، به مثابه آهن‌ربایی عمل می‌کند که به جذب جمعیت از نقاط دیگر نیز منجر، و روند مهاجرتی معکوس شده و باعث کاهش فقر می‌شود [Marre *et al.*, 2020]. بنابراین با ارتقای مدیریت عمومی مدرسه، بالابردن توانایی تدریس معلمین، پراکنش و توزیع متعادل مدارس در روستا متناسب با نیاز ساکنین، حمایت مالی برای کارکنان و مهارت‌آموزی دانش‌آموزان و دورشدن از درس غیرکاربردی، اتصال به یک شبکه مالی مداوم و مطمین برای زیرساخت‌ها و تامین امکانات به‌روز، اشتراک منابع و اطلاعات مدارس روستاهای هم‌جوار و دیدگاه‌های نوین در زمینه مهاجرت با همکاری بخش خصوصی و دولتی می‌توان به شکلی پایدار به یک روستا در زمینه توسعه یکپارچه و برخورداری از اثرات آن یاری رساند [Simelane, 2014]. به عبارت دیگر، رعایت عدالت آموزشی در فضای روستاها به توانمندسازی دانش‌آموزان آسیب‌پذیر و اولیای آنها منجر می‌شود و زمینه‌ساز کاهش مهاجرت روستا-شهر در جست‌وجوی آموزش با حفظ هویت و فرهنگ متعالی بومی و در نتیجه پایداری آنها خواهد گردید [UNESCO, 2016].

به عبارتی دیگر، دسترسی به خدمات روستایی از جمله آموزش به عنوان یکی از دلایل اصلی مهاجرت و دفع جمعیت روستاها، توان بسیار بالایی در برخوردارکردن روستاها و شهر و منطقه دارد، و یکی از دلایل اصلی ناپایداری در روستاهای شهرستان اصفهان و برانگیخته‌شدن موجی از مهاجرت، گسترش بی‌ضابطه فضاهای شهری و غیره بوده است، و اگر به این جنبه از پایداری توجه شایسته‌ای گردد، به دلیل برخورداری روستاها از نخبگان فراری داده شده از شرایط روستاها باپیوندهای قوی اجتماعی (خانوادگی، قومی، هم‌ولایتی)، می‌تواند مسیری سازنده و پویا برای احیای روستاها گردد. به عبارتی دیگر، با ایجاد فرآیند آموزش‌محور و جذب نخبگان روستایی به شکل‌دهی شبکه‌های کسب‌وکار، شبکه‌های اجتماعی فعال سرمایه‌گذاری در زادگاه خویش به پیشرفت اقتصادی و توسعه اجتماعات بومی منجر می‌شود [Rostamalizadeh, 2019]. در این راستا، تامین شرایط زیست سکونتگاه‌های روستایی و بهره‌مندی از خدمات و امکانات مورد نیاز، به منظور بهبود وضعیت معیشت و به تبع آن افزایش کارایی فضاهای روستایی و شکل‌گیری تعادل فضایی، می‌تواند بسیار موثر و کارساز باشد. این پژوهش، به بررسی این موضوع با هدف بررسی آموزش به عنوان ابزار موثر بر جذب و ماندگاری جمعیت با رویکرد توسعه پایدار و پایداری پرداخت و ارتباط میان مهاجرت روستاییان و امر آموزش و همچنین چگونگی تاثیر مراکز آموزش عمومی در جذب جمعیت شهرستان اصفهان را مورد بررسی قرار داد.

روش‌شناسی

این پژوهش از نوع کاربردی بوده و با استفاده از روش توصیفی-تحلیلی در اصفهان انجام گرفت. شهرستان اصفهان یکی از شهرستان‌های استان اصفهان با وسعت ۱۶۷۲ کیلومتر مربع و با مرکزیت شهر اصفهان دارای شش بخش و چهارده شهر شامل مرکزی (اصفهان، بهارستان، قهجاورستان، زیار)، کوهپایه (کوهپایه، سجزی، تودشک)، جلگه (اژیه، هرند)، بِن رود (ورزنه) جرقویه سفلی (محمدآباد، نیک‌آباد، نصرآباد) و جرقویه علیا (حسن‌آباد) است (شکل ۱).

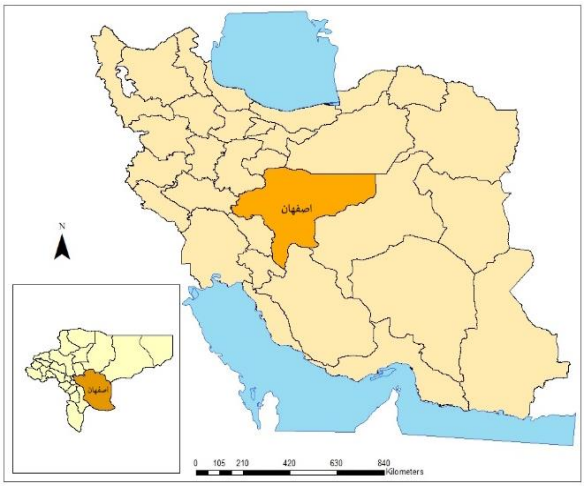

شکل ۱) موقعیت شهرستان اصفهان

جمعیت استان در سال ۱۳۹۵، ۵۱۲۰۸۵۰ نفر برآورد شده که از این میزان شهرستان اصفهان ۲۲۴۳۲۴۹ نفر و شهر اصفهان ۱۹۶۱۲۶۰ نفر اعلام شده است. این شهر با سهم ۳۸درصدی از کل جمعیت استان و ۸۷/۵٪ سهم از شهرستان، حاکی از عدم رعایت عدالت فضایی در زمینه جمعیت است. حتی اگر نرخ رشد جمعیت این شهرستان را با سایر نقاط استان مقایسه نماییم، شاهد پراکنش غیرمتوازن و غیرمتعادل جمعیت در سطح این استان هستیم.

داده‌های مورد نیاز از طریق مطالعات کتابخانه‌ای (داده‌های آموزش و پرورش و داده‌های مکانی-فضایی) و میدانی (پرسش‌نامه‌ای) جمع‌آوری گردید. جامعه آماری پژوهش به دلیل ماهیت موضوع شامل مدارس دولتی و خانوارهای مهاجر دارای دانش‌آموز در این مدارس بود و برای گروه مدارس، با بهره‌گیری از فرمول کوکران، بر

اساس جمعیت و تعداد مدارس شهری و روستایی ۲۹۵ نمونه تصادفی انتخاب شد (۱۱۱ پرسش‌نامه در سطح مدارس روستایی و ۱۸۴ پرسش‌نامه در مدارس شهری). همچنین، برای خانوارهای مهاجر با استفاده از فرمول مذکور و بر اساس مبدا و مقصد مهاجرت در بخش‌های مختلف این شهرستان ۳۸۴ نمونه به شکل تصادفی انتخاب و پرسش‌نامه توزیع گردید. پرسش‌نامه پژوهش از نوع محقق‌ساخته بود که سوالات پرسش‌نامه‌ها در قالب ۴۵ سوال در طیف لیکرت ۵ درجه‌ای تدوین گردید. در طراحی سوالات پرسش‌نامه، شناخت محقق به دلیل سابقه اجرایی در مدارس شهرستان، همفکری با کارشناسان و اساتید این حوزه موثر بود و روایی سوالات توسط متخصصین امر مورد تایید واقع گردید. سپس در نرم‌افزار SPSS ۲۶ پایایی پرسش‌نامه مدارس با بهره‌گیری از آلفای کرونباخ ۰/۹۷۴ و مقدار K.M.O یا کفایت تعداد پرسش‌نامه‌ها ۰/۹۵۸ و معناداری همبستگی گویه‌ها با همدیگر کمتر از ۰/۰۵ و برای پرسش‌نامه خانوار مهاجر، میزان آلفای کرونباخ ۰/۸۶۷ و برای K.M.O ۰/۹۲۱ و ارتباط گویه‌ها با همدیگر با مقدار .sig کمتر از ۰/۰۵ معنادار به‌دست آمد، که نشان از قابل قبول‌بودن، قابل اعتباربودن و کفایت نمونه داشت. در نهایت برای تحلیل داده‌های کمّی به‌دست‌آمده از روش مدل معادلات ساختاری در نرم‌افزار ۲۴ AMOS و SPSS به منظور ارتباط میان پارامترهای مکنون و مشاهده بهره گرفته شد، و همچنین برای تفاوت‌های مکانی و الگوهای پراکندگی مدارس با استفاده از جداول اکسل موقعیت مدارس به تفکیک جنسیت، مقطع و بخش از نرم‌افزار GIS ۱۰/۸ با روش مورگان به شکل نقشه، استفاده شد.

شاخص‌های مورد استفاده در پژوهش

شاخص‌ها مجموعه‌ای از اطلاعات هستند که شرایط هر جامعه را با درجه‌بندی اطلاعات در حوزه‌های مختلف زندگی انسانی نشان می‌دهند و ممکن است در کشورهای مختلف با توجه به شرایط اقتصادی-اجتماعی متفاوت باشند [Shokrgozar, 2005]. در پژوهش حاضر مولفه‌های مورد استفاده شامل پارامترهای پنهان مدیریت، مشارکت، کیفیت، عدالت، رضایتمندی و مهاجرت در شهرستان اصفهان شناسایی و استفاده شد.

یافته‌ها

داده‌های کمّی برگرفته از مطالعات اسنادی در این شهرستان نشان از نابرابری فضایی آموزشی داشت، به طوری که از جمع مراکز آموزشی دوره متوسطه دوم نظری (۱۴۶ مدرسه) و فنی و حرفه‌ای (۷۴ مدرسه) سهم کل ناحیه‌های آموزشی شهر اصفهان با دارابودن ۱۱۳ و ۵۶ مدرسه به‌ترتیب ۷۵/۵٪ و ۷۷/۳٪، از میزان کارکنان فعال در این حوزه (۱۴۳۴۲ نفر) سهم اصفهان ۹۰/۱٪ و در نهایت از میزان دانش‌آموزان این شهرستان ۳۷۹۹۶ نفر در مدارس دولتی و ۹۷۸۶ نفر در مدارس انتفاعی سهم نواحی آموزشی اصفهان به‌ترتیب ۹۴/۵٪ و ۱۰۰ بیان شده بود و این ارقام به‌تنهایی نشان از عدم تعادل در توزیع این خدمت در سطح شهرستان و عامل دفع در بخش‌های دیگر داشت (شکل ۲).

برای بررسی علت مهاجرت و عدم ماندگاری ساکنین پیرامون شهر اصفهان، ۳۸۴ پرسش‌نامه میان خانوارهای دانش‌آموزان مهاجر مشغول به تحصیل در مدارس شهر اصفهان توزیع شد و سپس با بهره‌گیری از روش تحلیل عاملی و مولفه‌های اصلی پارامترهای مشاهده‌شده در قالب عوامل جغرافیایی، اقتصادی، اجتماعی، امکانات رفاهی، مدیریتی، کمک آموزشی و آموزشی طبقه‌بندی شدند (جدول ۱).

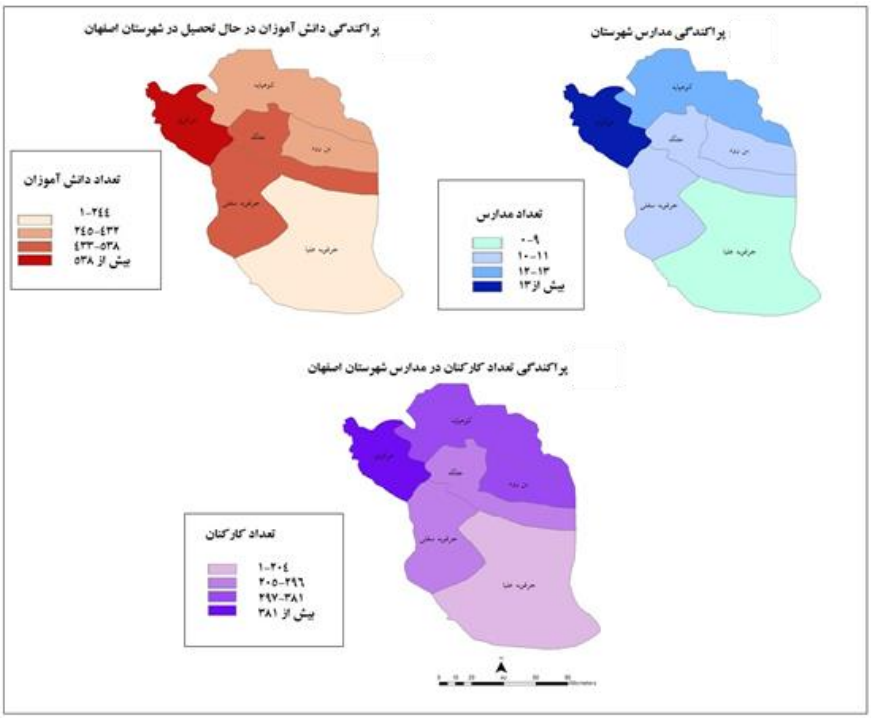

شکل ۲) پراکندگی مدارس، دانش‌آموزان و کارکنان مدارس متوسطه دوم سطح شهرستان اصفهان

جدول ۱) عوامل و شاخص‌های مهاجرت در مدارس مهاجرپذیر شهر اصفهان

عامل	شاخص	نماد	میزان اثرگذاری
جغرافیایی	آب و هوای مناسب	X14	۰
	حاشیه رودخانه زاینده رود	X15	
اقتصادی	کسب شغل و درآمد بیشتر	X10	۰/۲۵
	کسب منزلت اجتماعی	X6	
اجتماعی	سازگاری اجتماعی	X9	۰/۲٤
	مسکن جدید و استاندارد	X12	
امکانات رفاهی	وجود امکانات رفاهی و تفریحی	X7	۰/۱۸
	وجود امکانات بهداشتی و درمانی	X8	
مدیریتی	توانایی مدیر مدرسه در استفاده از نظرات اولیا در برنامه‌ریزی‌های مدرسه و جلب مشارکت‌ها و کمک‌های مردمی	X22	۰/۷۹
	فراهم‌آوردن زمینه‌های مشارکت دانش‌آموزان در اداره مدرسه و بهره‌گیری از تشکل‌ها و شورای دانش‌آموزی	X24	
کمک آموزشی	تحصیل یکی از اعضای خانواده در دانشگاه	X17	۰/۵۳
	وجود آموزشگاه‌های علمی آزاد، کلاس‌های آمادگی کنکور و المپیادها	X18	
	تنوع مراکز آموزش عمومی (مدارس) و رشته‌های تحصیلی متوسطه دوم نظری، فنّی حرفه‌ای و کار و دانش	X19	
	دسترسی به منابع (درون‌داد)، فرآیندهای جاری آموزشی و پیامد فعالیت‌های یادگیری-یاددهی (عدالت آموزشی)	X20	
	وجود آموزشگاه‌های علمی آزاد، کلاس‌های آمادگی کنکور و المپیادها	X21	
	برخورد و ارتباط منطقی و رضایت‌بخش کارکنان، کادر علمی و دبیران مدرسه با دانش‌آموزان و اولیا	X23	
	تقویت روحیه استقلال، اعتماد به نفس و روابط صحیح اجتماعی در دانش‌آموزان توسط مدرسه	X25	
	پرورش استعدادهای نهفته و دانش‌آموزان توسط مدرسه	X26	
	کیفیت مطلوب ساختمان مدرسه (پاکیزگی، زیبایی، روشنایی و غیره)	X27	
	امکانات سمعی و بصری و دسترسی به خدمات رایانه‌ای در حد لازم برای دانش‌آموزان	X28	
	ایجاد انگیزه لازم برای ادامه تحصیل و جبران نقاط ضعف دروس دانش‌آموزان از طریق برگزاری کلاس‌های تقویتی	X29	
آموزشی	توجه به استانداردهای آموزشی و بهره‌گیری از امکانات مادّی و شرایط فیزیکی کار تدریس در حد قابل قبول	X30	۰/۹٤
	تخصیص نیروی انسانی متخصص در مدرسه با تاکید بر عدالت آموزشی	X31	
	هوشمندسازی مدرسه و کلاس درس و ساخت و بهره‌گیری از مواد و رسانه‌های آموزشی تربیتی	X32	
	توسعه تربیت بدنی و فعالیت‌های ورزشی در مدرسه	X33	
	پیشگیری از آسیب‌های اجتماعی و خدمات مشاوره‌ای مطلوب در مدرسه	X34	
	زمینه‌سازی و اجرای کیفی فعالیت‌های پرورشی و فرهنگی	X35	
	بهره‌گیری از آزمایشگاه و کارگاه	X36	
	ارتقای بهداشت عمومی و فراهم‌سازی شرایط ایمن در مدرسه	X37	

از میان عوامل فوق به دلیل اینکه عامل جغرافیایی نقش تاثیرگذاری در مهاجرت نداشت، از مدل حذف گردید و بقیه عوامل با هدف بررسی چگونگی تاثیر آنها بر عامل مهاجرت در مدل معادلات ساختاری، با روش حداکثر درست‌نمایی مورد سنجش و ارزیابی قرار گرفت. ضرایب برازش مدل مثل RMSEA با مقدار ۰/۰۶۹ و اندازه نسبت خی دو به درجه آزادی ۲/۷۹۷ و ضریب CFI با مقدار ۰/۹۳۵ در حد قابل قبول بود و مقادیر ضرایب رگرسیون هم با مقدار p-value کمتر از ۰/۰۵ معنادار بود. آنچه قابل ملاحظه بود اثرگذاری عامل آموزش، مدیریت و کمک آموزشی بود و سهم کم عامل اقتصادی حاکی از عدم نقش تاثیرگذار این عامل بر مهاجرت داشت. تحلیل داده‌های فضایی نشان داد پراکنش جغرافیایی نامتوازن در امور آموزشی بسیار مشهود بود و منجر به عدم پایداری اجتماعی شهرستان گردید (شکل ۲).

در ادامه شناسایی ارتباط میان کیفیت مدارس و ماندگاری جمعیت، طی مراحلی به ارتباط میان مولفه‌ها و پارامترها پرداخته شد.

ابتدا، به شناسایی رابطه میان برنامه‌ریزی تحول آموزش و پرورش با مولفه‌های محیط آموزشی پرداخته شد. برای بررسی روابط بین پارامترها از روش معادلات ساختاری در نرم‌افزار Amos (اگرچه داده‌هایی که این روابط از آنها مدل‌سازی و تخمین زده می‌شود، مشاهده‌ای هستند، در عین حال ممکن است پارامترهایی را شامل شوند که مشاهده نشده یا پنهان باشند؛ به همین دلیل، از SEM به عنوان مدل‌سازی پارامترهای نهفته یاد شده است [Hoyle, 2012]) استفاده شد. برای محاسبه ضرایب از روش حداکثر بزرگ مکانی استفاده گردید. در مدل ساختاری، برنامه‌ریزی پارامتر مکنون برون‌زا و مدیریت، مشارکت و آموزش و بهداشت و پرورشی (سلامتی) پارامترهای مکنون درون‌زا را در بر گرفت. پارامتر مدیریت شامل مولفه‌های آینده‌نگری، مشارکت کارکنان، توانمندسازی و مدیریت اجرایی بود و مشارکت نیز از مولفه‌های مشارکت دانش‌آموزان و اولیا تشکیل شد. با بهره‌گیری از مقدار خی دو با درجه آزادی ۷۱۰، ریشه میانگین توان دوم خطای تقریب (RMSEA)، خی دو بهنجارشده (Normed Chi-Squre) و شاخص برازش تطبیقی (Comparative fit index) با کسب اعداد به‌ترتیب، ۱۹۸۰/۹، ۰/۰۷۸، ۲/۷۹ و ۰/۸۶۱ با معناداری ضریب کمتر از ۰/۰۵، مدل به طور کامل با جامعه آماری برازش نشان داد (جدول ۲).

جدول ۲) ضرایب مدل برنامه‌ریزی و محیط آموزشی

مولفه‌ها	شدت ارتباط بر برنامه‌ریزی	نتیجه
آموزش	۱	تایید
مدیریت	۰/۹۸	تایید
مشارکت اولیا	۰/۹۳	تایید
سلامتی	۰/۸	رد

ضرایب ارتباط برنامه‌ریزی و پارامترهای مشارکت، آموزشی، سلامتی و پرورشی و مدیریت نشان داد که برنامه‌ریزی با آموزش، مدیریت و مشارکت اولیا دانش‌آموزان بیشترین ارتباط و با پارامتر ایمنی و پرورشی (سلامتی) کمترین ارتباط را داشت. پس از تشخیص ارتباط میان برنامه‌ریزی و پارامترها به معناداری تفاوت بین مناطق شهری و روستایی از نظر تاثیرگذاری برنامه‌ریزی روی محیط آموزشی پرداخته شد. آزمون تفاوت این دو ساختار ارتباطی نشان داد، که تفاوت بین مناطق شهری و روستایی معنادار است (df=4، CMIN=19.8) (جدول ۳).

جدول ۳) روابط برنامه‌ریزی و پارامترهای محیط آموزشی در مناطق روستایی و شهری شهرستان اصفهان

کد گویه	پارامتر		شهر	روستا	میزان اثرگذاری
e35	آموزش		۱/۰۰	۱/۰۰	-
e34	مدیریت	مشارکت کارکنان	۰/۹۰	۰/۹۹	۰/۹۹
		توانمندسازی	۰/۹۶	۰/۹	
		اجرایی	۰/۶۲	۰/۶۳	
		آینده‌نگری	۰/۷۶	۰/۷۷	
e36	مشارکت		۰/۸۳	۰/۹۸	-
e33	سلامتی		۰/۸۳	۰/۹۱	-

در زمینه بررسی عدالت آموزشی از نظر فضایی، پارامترهای آموزش، سلامتی، مدیریت و مشارکت عدالت آموزشی شهرستان اصفهان توسط ۲۹۵ مدیر مدرسه در شهرستان دسته‌بندی گردید و امتیازات آن در نرم‌افزار SPSS مشخص شد (جدول ۴) و سپس ضرایب پراکندگی پارامترهای پژوهش در شاخص موران تعیین گردید (جدول ۵).

جدول ۴) توزیع امتیازات پارامترهای محیط آموزشی بر اساس نظرات مدیران مدارس

نواحی آموزشی	آموزشی	سلامتی	مدیریت	مشارکت
اصفهان	٤/۲۹	۳/٤	٤/۱۳	٤/۰٦
بن رود	۲/٦	۳/۲۲	۳/٦٥	۲/۰۷
جرقویه سفلی	۳/۸۲	٤/۰٥	۳/۹٥	۳/٥۲
جرقویه علیا	۳/۷٥	٤/۲۷	٤/۰٦	۳/٦۹
جلگه	٤/۰٤	٤/۳۲	٤/۱۲	٤
کوهپایه	۳/۰۱	۳/٥۳	۳/۸۹	۲/۹٤

جدول ۵) ضرایب پراکندگی پارامترهای محیط‌های آموزشی مدارس شهرستان اصفهان

کد گویه	پارامتر	مقدار شاخص موران	نمره استاندارد (Z)	p-value
e35	آموزشی	-۰/۳۱	-۰/٤۷۷	۰/٦۳۳
e33	سلامتی	-۰/۳۷۷	-۰/۷۷	۰/٤٤۱
e34	مدیریتی	-۱/۳۲۹	-۰/٤۹۲	۰/۱۸٤
e36	مشارکت	-۰/٤۱٦۹	-۰/۹۸۲	۰/۳۲٦

به عبارت دیگر p-value پارامترهای آموزشی، سلامتی، مدیریتی و مشارکت از الگوی تصادفی یا نامنظم برخوردار بوده و توزیع یکنواختی در سطح شهرستان را نشان ندادند و تنها شاخص مدیریت پراکندگی نسبتاً یکنواخت‌تری را نشان داد (شکل ۳)، اما به طور کلی این شاخص نشان داد که در کل از نظر آموزشی یک الگوی نامتوازن و نامتعادل در سطح شهرستان وجود دارد.

۲۹۵ خانوار شامل اولیا و دانش‌آموزان پرسش‌نامه سنجش را در خصوص امور آموزشی، سلامتی و مدیریت پاسخ دادند. برای داده‌های به‌دست‌آمده (جدول ۶)، مدل ساختاری رضایتمندی ترسیم گردید (شکل ۴).

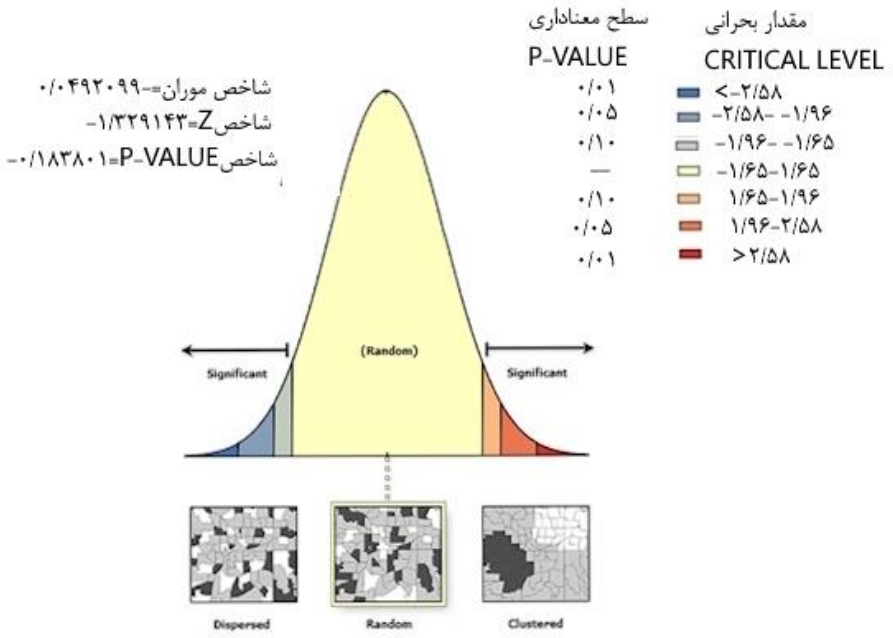

شکل ۳) الگوی پراکندگی کیفیت مدیریت در سطح مدارس شهرستان اصفهان

جدول ۶) ضرایب رگرسیونی مدل رضایتمندی اولیا از امور مدارس در سطح شهرستان به تفکیک شهر اصفهان و سایر نقاط شهرستان

پارامتر		کد گویه	شهر اصفهان		پیرامون شهر اصفهان	
			تاثیر مستقیم	تاثیر غیرمستقیم	تاثیر مستقیم	تاثیر غیرمستقیم
آموزش -> رضایتمندی		e36	۰/۶۸	-	۰/۹۴	-
مدیریت -> رضایتمندی	مشارکت کارکنان	e31	-	۰/۹۵	-	۰/۶۳
	اجرایی	e32	-	۰/۶۲	-	۰/۸۵
	آینده‌نگری	e33	-	۰/۲۱	-	۰/۴۴
سلامتی -> رضایمتمندی		e35	۰/۲۹	-	۰/۸۳	-

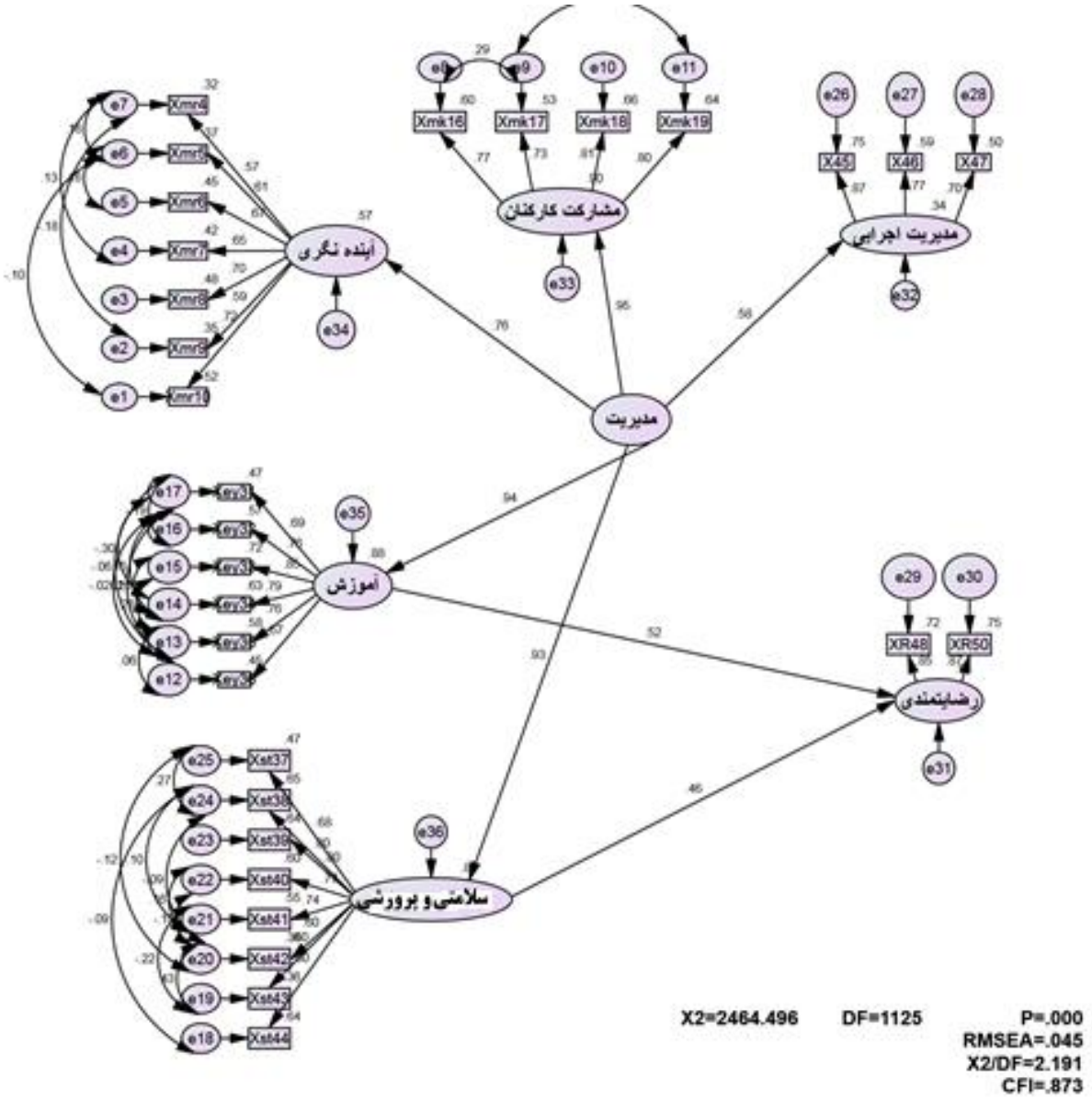

شکل ۴) مدل ساختاری رضایتمندی اولیا از امور مدارس در سطح شهرستان اصفهان

مدیریت به طور مستقیم نقشی در رضایتمندی نداشت و به طور غیرمستقیم از طریق آموزش و امور پرورشی و ایمنی (پارامتر سلامتی) روی رضایت خانوارها موثر بود ولی پارامتر آموزش با ۰/۴۸ و پارامتر سلامتی ۰/۵۱ روی رضایتمندی تاثیر داشتند. اما رابطه این پارامترها در سطح شهر اصفهان با محیط پیرامونی آن تفاوت آشکاری را نشان داد. در شهر اصفهان شرایط به گونه دیگری با تفاوت فاحش و عدم توازن رقم خورده است (X^2=836.13، df=381، RMSEA=0.08، CFI=0.86، p=000). در مناطق پیرامونی هیچ یک از پارامترهای مورد نظر نتوانسته بود، رضایت خانوارها را جلب کند و تنها تاثیر مدیریت روی آموزش و سلامتی رابطه معناداری را نشان داده بود (X^2=629.52، df=386، RMSEA=0.08، CFI=0.77، p=000). بنابراین شرایط کاملاً برای مهاجرت روستاییان و مناطق اطراف به سمت اصفهان فراهم بود. سنجش ارتباط رضایتمندی شهر اصفهان با محدوده پیرامونی آن نشان داد

که تفاوت معناداری بین مناطق شش‌گانه شهر اصفهان و بخش‌های دیگر شهرستان وجود دارد.

براساس مقادیر خی دو، خانوارهای مهاجرین از امور آموزشی مناطق پیرامون شهر اصفهان رضایت نداشته و امکانات، مدیریت، فضا و سایر امور آموزشی مدارس شهر اصفهان را بسیار مناسب‌تر و رضایتمندانه‌تر دانستند. مقدار خی دو یا Cmin معادل ۴۳/۰ نشان داد که داده نمونه و مدل در رابطه با رضایتمندی خانوارها از امور آموزشی شهر اصفهان تناسب قابل قبولی با هم داشت.

بحث

پژوهش حاضر با هدف بررسی نقش کیفیت مدارس در جذب جمعیت سکونتگاه‌های روستایی شهرستان اصفهان انجام پذیرفت. همچنین، اثرات برنامه‌ریزی و متغیرهای موثر بر افزایش مهاجرت روستاییان به شهر اصفهان مورد ارزیابی و بررسی قرار گرفت. با توجه به نتایج مدل ساختاری در خصوص مهاجرت، سهم عامل آموزش در مقایسه با سایر متغیرها در رده بالایی قرار داشت و پس از آن عوامل مدیریت و کمک آموزشی در زمینه انگیزه مهاجران نقش موثری ایفا کردند. همچنین تحلیل داده‌های کمّی و فضایی نشان از عدم رعایت عدالت فضایی در زمینه آموزش داشت به طوری که سهم کل ناحیه‌های آموزشی شهر اصفهان قابل مقایسه با سایر نقاط نبوده و توزیع یکنواختی در سطح شهرستان را نشان ندادند. *یاسوری* و همکاران در پژوهش خود نشان دادند که روستاهای کشور از نابسامانی‌هایی در عدالت فضایی رنج می‌برند و به نقش آموزش توجه نداشتند و تا حدی در خصوص موضوع و روش به گونه‌ای متفاوت با پژوهش حاضر عمل نموده‌اند [Yasuri *et al.*, 2016]. همچنین، *رستگاری‌پور* و *محمودی* عامل آموزش را به عنوان پیش زمینه اقتصاد و تامین معاش روستاییان دانسته‌اند و از این سو با پژوهش حاضر همسویی کمی از نظر نوع پرداختن به موضوع، دارند [Rastgaripour & Mahmoudi, 2020]. مقایسه نتایج این پژوهش و مطالعات *دده‌زاده* و همکاران، *نصیری زارع* و *ریاحی*، *آقاجانی* و *چشمالوس*، *لنگرودی* و *شمسایی*، و *قاسمی* نشان داد که نتایج پژوهش حاضر به شکل مبسوط و ویژه‌ای با تحلیل و روشی متفاوت، تاثیر آموزش باکیفیت بر بازدارندگی مهاجرت روستاییان به شهر اصفهان بررسی نموده و نقش مدیران در مدرسه را بسیار مهم دانست، به گونه‌ای که مدارس می‌بایست مدیران خلاق و با انگیزه‌ای را جذب نماید، تا به خواسته‌های آموزشی و پرورشی دانش‌آموزان و اولیا توجه نمایند و به پایداری محیط کمک نمایند، این در حالی است که پژوهش‌های نام‌برده به شکلی کلّی و با روشی متفاوت، نقش تامین خدمات و تسهیلات و دسترسی عادلانه افراد به آنها را عامل جذب جمعیت روستایی و پایداری آنها دانسته‌اند [Dadezadeh *et al.*, 2021; Nasiri Zare & Riahi, 2021; Aghajani & Cheshamlos, 2021; Motiei Langroudi & Shamsaei, 2006; Ghasemi, 2016]. *بابایی* و همکاران تنوع مدارس و توزیع یکسان آنها و خدمات آموزشی در شهر و روستا را عامل مهم پایداری جمعیت روستایی دانسته‌اند [Babaei *et al.*, 2021]؛ و به تعبیر *احمدی* و *توکلی* توجه به قابلیت آموزش‌پذیری و نخبه باعث اختلالات ساختار جمعیتی و عدم توازن شهر و روستا گردیده است و از این نظر با پژوهش حاضر همسویی کمی را نشان داد [Ahmadi & Tavakoli, 2014]. نتایج پژوهش با مطالعات *رستمعلی‌زاده* همسویی خوبی را نشان داد، از این جنبه که فرآیندهای آموزشی به عنوان یکی از عوامل موثر بر مهاجرت، می‌تواند، عامل موثر بر جذب جمعیت و بالتبع آن رشد و پیشرفت اقتصادی و توسعه اجتماعات بومی گردد [Rostamalizadeh, 2019]. بنابراین این پژوهش نشان داد که، کیفیت‌بخشی مراکز آموزش عمومی مناطق روستایی زمینه افزایش تمایل به ماندگاری در روستا و کاهش مهاجرت را فراهم می‌آورد و باعث افزایش زیست‌پذیری، ایجاد آرامش روحی-روانی، بهبود امنیت و ارتقای سطح اجتماعی و اقتصادی می‌شود.

سکونتگاه‌های روستایی اصفهان برای دستیابی به امکانات و تسهیلات زندگی خود با محدودیت‌های بی‌شماری مواجه هستند، که منجر به مهاجرت بسیار و ایجاد عدم تعادل و توازن در سطح شهرستان گردیده است. مهم‌ترین مانع ماندگاری جمعیت در این شهرستان به‌ترتیب عوامل آموزشی، مدیریتی و کمک آموزشی شناسایی گردید و عدم تعادل‌های در توزیع عدالت آموزشی و میزان رضایتمندی در امور آموزشی در سطح شهرستان قابل رویت بود. شهر اصفهان با اختلاف فاحش از سایر نقاط پیشی گرفته و به مکان تمرکز امور آموزشی و جذب جمعیت در سطح شهرستان، مبدل شده است، که با افزایش کیفیت مدارس و جذب مدیران خلاق و توانمند می‌توان تا حدودی از مهاجرت مناطق به این شهرستان جلوگیری به عمل آورد و به توزیع یکنواخت‌تر و عادلانه‌تری دست یافت. به منظور ایجاد زمینه کیفیت‌بخشی مراکز آموزش عمومی مبتنی بر سند تحول بنیادین در آموزش و پرورش در مناطق روستایی توجه به راهبردها و راهکارهای استقرار نظام مدیریت اثربخش، کارآمد، مسئولیت‌پذیر و پاسخ‌گو و بسترسازی برای استقرار نظام کارآمد منابع و مصارف، تقویت و نهادینه‌سازی مشارکت اثربخش و مسئولیت‌پذیری مردم، خانواده و نهادهای اقتصادی، مدیریت روستایی و بنیادهای عام‌المنفعه در نظام تعلیم و تربیت رسمی عمومی و بالاخره توسعه و نهادینه‌کردن عدالت آموزشی و تربیتی در مناطق مختلف کشور و تقویت آموزش و پرورش مناطق روستایی با تاکید بر توانمندسازی معلمان و دانش‌آموزان این مناطق با تمرکز بر کیفیت‌بخشی مراکز آموزش عمومی این مناطق پیشنهاد می‌گردد.

نتیجه‌گیری

پارامترهای آموزشی، سلامتی، مدیریتی و مشارکت از الگوی تصادفی یا نامنظم برخوردار است و توزیع یکنواختی در سطح شهرستان را نشان نمی‌دهد. در خصوص مهاجرت، سهم عامل آموزش نسبت به بقیه عوامل بیشتر بوده و برخلاف تصور، عامل اقتصادی رابطه معکوسی را با مهاجرت دارد.

تشکر و قدردانی: موردی از سوی نویسندگان گزارش نشده است.

تاییدیه اخلاقی: موردی از سوی نویسندگان گزارش نشده است.

تعارض منافع: موردی از سوی نویسندگان گزارش نشده است.

سهم نویسندگان: محمدتقی رضویان (نویسنده اول)، نگارنده مقدمه/روش‌شناس(۳۰٪)؛ مسعود حمیدی طوقچی (نویسنده دوم)، پژوهشگر اصلی/تحلیلگر آماری/نگارنده بحث (۷۰٪)

منابع مالی: این پژوهش از محل درآمدهای شخصی به انجام رسید.

منابع

- Afarakhte H, Riahi V, Jalalian H, Saraei S (2016). Evaluation of spatial justice in the distribution of rural services in the cities of Isfahan province. Town and Country Planning. 8(1):57-81. [Persian]
- Aghajani H, Cheshamlos S (2021). Examining the effect of rural roads expansion on the rural poverty index in Iranian provinces. Journal of Geography and Planning. 25(75):17-33. [Persian]
- Ahmadi Sh, Tavakoli M (2014). Analysis of population spatial movements in rural settlements (case study: Central part of Sardasht City). Human Settlements Planning Studies Journal. 10(33):41-58. [Persian]
- Babaei M, Jalalian H, Afarakhte H (2021). Rural livelihood resilience (case study of villages around Lake Urmia within the city of Urmia). Journal of Geography and Planning. 25(77):1-15. [Persian]
- Beach D (2023). Whose justice is this! Capitalism, class and education justice and inclusion in the Nordic countries: Race, space and class history. In: Mapping the field. London: Routledge. p. 224-241.
- Beach D, From T, Johansson M, Öhrn E (2018). Educational and spatial justice in rural and urban areas in three Nordic countries: A meta-ethnographic analysis. Education Inquiry. 9(1):4-21.
- Dadezadeh P, Rasulzadeh Z, Tahmasebi Moghadam H (2021). Measuring social justice in the spatial structure of Tabriz metropolis with an emphasis on the spatial distribution of educational centers. Urban Environmental Planning and Development. 1(2):35-50. [Persian]
- Fazelnia Gh (2013). Explaining the importance, requirements, contexts, obstacles and limitations of extending justice in the rural areas of Iran. Tehran: Olgooye Pishraft Publishing. [Persian]
- Ghasemi M (2016). Clarification of relationship between population and sustainable rural development (case study: Mashhad County). Geographical Planning of Space Quarterly Journal. 6(21):27-44. [Persian]
- Gupta S (2015). Modeling regional disparities for a balanced quality of life and apportioning public funding-a graph theoretical approach. Applied Research in Quality of Life. 10(3):473-493.
- Hoyle RH (2012). Path analysis and structural equation modeling with latent variables. In: APA handbook of research methods in psychology, Vol. 2: Research designs: Quantitative, qualitative, neuropsychological, and biological. Washington, D.C: American Psychological Association. p. 333-367.
- Imani B, Rahimizad M (2019). Dimensions of space justice effect on quality of Ardebil city villages rural life. Geographical Research. 34(3):377-388. [Persian]
- Islam M, Mia A (2007). The role of education for rural population transformation in Bangladesh. Asia-Pacific Journal of Cooperative Education. 8(1):1-21.
- Jamini D, Amini A, Gadermarzi H, Tavakoli J (2017). Measurement of food security and investigation of its challenges in rural areas (case study: Badr District from Ravansar County). Journal of Regional Planning. 7(27):87-102. [Persian]
- Johansson M (2017). “Yes, the power is in the town": An ethnographic study of student participation in a rural Swedish secondary school. Australian and International Journal of Rural Education. 27(2):61-76.
- Karami A, Zand Moghadam MR (2017). Evaluation and analysis of the distribution of educational centers in line with spatial justice (case study of Babolsar city). Application of Geographic Information System and Remote Sensing in Planning. 8(1):41-51. [Persian]
- Karimian J (2020). A collection of reports on poverty, inequality and conflict of interests. 2. Poverty and inequality in education. Tehran: Ministry of Cooperatives, Labour, and Social Welfare. [Persian]
- King LJ (2020). Central place theory. Morgantown: Regional Research Institute.
- Marre AW, Price DA, Rupasingha A (2020). School quality as a tool for attracting people to rural areas. Federal Reserve Bank of Richmond. 20(9):1-4.
- Motiei Langroudi H, Shamsaei E (2006). Rural development based on agricultural constancy-a case study in Sojasrod, Zanjan. Geographical research. 22(2):85-104. [Persian]
- Nasiri Zare S, Riahi W (2021). Explain the role of spatial factors in establishing the optimal model of rural service centers, Case of rural areas of Tarom city. Geography and Planning. 25(75):261-278. [Persian]
- Rastgaripour F, Mahmoudi F (2020). Study of effective factors on desire of the villagers to different types of internal migration in Torbat Heydarieh. Iranian Population Studies. 6(2):183-209. [Persian]
- Rostaie Sh, Naeimi K, Mahmoudi S (2016). A spatial analysis of educational inequalities and its role in urban social sustainability the spatial statistical methods (a case study of Saqqez). Social Development & Welfare Planning. 7(26):61-99. [Persian]
- Rostamalizadeh V (2019). The role of migrant elites in rural development. Quarterly Journal of Socio-Cultural Development Studies. 7(3):61-88. [Persian]
- Saidi A (2023). The principles of rural geography. 20th edition. Tehran: Samt Publications. [Persian]
- Shirazian A (1996). Organizing rural settlements from concept to example. Proceedings of the Scattered Villages Seminar. Tehran: Islamic Revolution Housing Foundation. [Persian]
- Shokrgozar A (2005). Development of urban housing in Iran. 1st edition. Tehran: Haghshenasa Publication. [Persian]
- Simelane IC (2014). Learner migration and its impact on rural schools: A case study of two rural schools in KwaZulu-Natal [dissertation]. Durban: University of KwaZulu-Natal.
- UNESCO (2016). Summary of global monitoring report. Education for the people and planet. Paris: United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization.
- Wood RM (2023). A review of education differences in urban and rural areas. International Research Journal of Educational Research. 14(2):1-3.
- Yasuri M, Emami SF, Sojodi M (2016). Spatial justice of benefiting from facilities and services in rural settlements in the villages of Gilan province. Applied Researches in Geographical Sciences. 16(41):95-116. [Persian]